

Ligeværdig deltagelse og teknologi

GITTE SKIPPER, MA I PÆDAGOGISK UDVIKLINGSARBEJDE. KONSULENT VED KOMPETENCECENTER FOR LÆSNING I AARHUS, AARHUS KOMMUNE

Denne artikel tager sit udgangspunkt i en samtale med et ungt menneske med skriftsprogsvanskeligheder – Jacob Skriver Kristensen. Samtalen blev første gang formidlet på Danmarks Læringsfestival 2019 og handlede om inklusion, deltagelse og læse- og skriveteknologi (LST) som forudsætning for udvikling af en teknologiforståelse hos unge mennesker med skriftsprogsvanskeligheder. Artiklen er en vekselvirkning mellem citater fra samtalen ledsaget af et teoretisk og fortolkende blik på skriftsprogsvanskeligheder, inkluderende læringsmiljøer, deltagelsesmuligheder, læse- og skriveteknologier (LST) samt teknologiforståelse i et livsperspektiv. Samlet medvirker disse faktorer til, at mennesker med skriftsprogsvanskeligheder får mulighed for ligeværdig deltagelse i læringsmiljøet, og herigennem opstår mulighederne for at udvikle en teknologiforståelse som løftestang for uddannelsesmuligheder og drømme.

En rejse over tid

Jacob og jeg har kendt hinanden siden 2016, hvor han startede sit forløb på Kompetencecenter for Læsning (KCL)¹. Jacob er medlem af Børne- og Ungebyrådet i Aarhus Kommune og er til daglig 2.-års studerende på HTX i Aarhus. Jacob bruger LST aktivt i sin hverdag, både som studerende og i sit øvrige ungdomsliv. Siden vores første møde har vi samarbejdet om at skabe de bedste læringsmuligheder for Jacob og for andre børn og unge med skriftsprogsvanskeligheder i Aarhus Kommune. Jeg er optaget af elever med skriftsprogsvanskeligheders deltagelsesmuligheder i skolens lærings-

fællesskaber og af den inklusionstænkning og inklusionsudvikling, som jeg møder i mit arbejde på de aarhusianske grundskoler. Som forberedelse til oplægget på Danmarks Læringsfestival 2019 snakkede Jacob og jeg om at gå i skole som ungt menneske med massive skriftsprogsvanskeligheder og dysleksi, og her dukkede forhindringsbanen op hos Jacob som et billede på, hvordan han betragter sit skoleliv med skriftsprogsvanskelighederne som følgesvend: ”At gå i skole kan beskrives som en forhindringsbane, hvor der både er de hårde elementer, og så er der også de lige stræk, hvor det ikke kræver så mange kræfter”.

”At gå i skole kan beskrives som en forhindringsbane, hvor der både er de hårde elementer, og så er der også de lige stræk, hvor det ikke kræver så mange kræfter”.

Inklusion og inkluderende læringsfællesskaber

Inklusion er et grundlæggende begreb, når vi arbejder med elever med skriftsprogsvanskeligheder. Artiklens inklusionsbegreb knytter sig til Socialstyrelsens definition², hvor det er et bærende element, at aktiv deltagelse og ligeværd danner grundlag for læring i skolens fællesskab. For at komme en forståelse af inklusion nærmere medtages Rasmus Alenkær i udfoldelsen af inklusionsbegrebet, da der herigennem sættes fokus på

skolens betydning for inklusionsoplevelsen hos eleverne. Alenkær påpeger, at skolen ikke er inkluderende, blot fordi den handler på en inkluderende måde. Skolen er først inkluderende, når eleverne oplever at være inkluderede (Alenkær, 2012a), og med det afsæt ligger der en opgave for de fagprofessionelle i at være nysgerrige i forhold til elever med skriftsprogsvanskeligheders oplevelse af den planlagte undervisning. Alenkær beskriver inklusion som en dynamisk og vedvarende proces, hvori skolen øger mulighederne for oplevelse af fællesskab, aktiv deltagelse og højt læringsudbytte for alle elever (Alenkær, 2012b). Herigennem bliver det muligt at tale om inkluderende læringsmiljøer for elever med skriftsprogsvanskeligheder i skolernes læringsfællesskaber, hvor der skabes mulighed for læring og udvikling af en teknologiforståelse. I min samtale med Jacob faldt snakken på hans oplevelse af et inkluderende læringsmiljø, og han fortæller:

Det var jeg nok først på det tidspunkt i 9. klasse, hvor jeg fik lov til at bidrage med noget til undervisningen. Jeg sad ikke og brugte kræfter på at få noteret tingene ned [på papir]. Jeg sad ikke og brugte kræfter på at kunne følge med - fordi det kunne jeg jo, efter at jeg fik mine redskaber [LST].

Jacob beskriver her, hvordan det først i 9. klasse lykkedes ham at kunne deltage i læringsfællesskabet grundet anvendelsen af læse- og skriveteknologi (LST), og hvordan det forandrede hans egen oplevelse af at være inkluderet i læringsmiljøet.

Læse- og skriveteknologi som læringsredskab

I forhold til elever med skriftsprogsvanskeligheder er læse- og skriveteknologi (LST) et værdifuldt deltagelsesredskab, som giver adgang til læring og mulig deltagelse i læringsfællesskabet. LST kan på den måde betragtes som et middel til at nå målet. Artiklen lægger sig op ad Helle Bundgaard Svendsens definition af LST som "teknologi, der kan stilladsere læsning og skrivning hos mennesker med skriftsprogsvanskeligheder" (Svendsen, 2017). Gennem mit arbejde med elever med skriftsprogsvanskeligheder er det blevet tydeligt for mig, at LST beskriver selve teknologien (oplæsningsfunktionen, ordforslag og tale-til-tekst), og

at det gennem en veltilrettelagt undervisning med fokus på struktur, systematik og bevidste strategier bliver muligt for eleverne at anvende LST som læringsredskab og udvikle teknologiforståelse. I min samtale med Jacob bad jeg ham om at beskrive, hvordan han bringer læse- og skriveteknologien i spil i klasserummet:

Når jeg bruger mine teknologier, har jeg meget fokus på at skifte profiler i CD-Ord, alt efter hvilket fag det er. Jeg sidder også og bruger tale-til-tekst, og derfor har jeg altid telefonen fremme sammen med Google Docs, fordi de to kan tale sammen. På computeren har jeg ordforslag, der er indrettet efter mine svagheder, og så bruger jeg jokertegn. Tryk videre, og så kører det hele. Det giver mig bedre deltagelsesmuligheder.

Med Jacobs fortælling bliver det klart, at det ikke blot er anvendelse af LST, der er afgørende, men at det er den strategiske og reflektive anvendelse, der skaber de bedste muligheder for deltagelse i læringsfællesskabet og udnyttelse af elevernes læringspotentiale. Af medvindsfaktorer beskriver Jacob, hvordan det er helt afgørende, at elever med skriftsprogsvanskeligheder har den nyeste og bedste teknologi stillet til rådighed for at kunne deltage i undervisningen. Derudover er det helt afgørende, at eleverne modtager undervisning i LST som læringsredskab for på den måde at kunne benytte det i undervisningen. Jacob tilføjer til medvindsfaktorerne, at det kræver løbende undervisning i LST, da det hele tiden forandrer sig "og derfor er det nødvendigt, at du følger med, og hvis du ikke gør det, mister du en feature om, hvordan det hele hænger sammen". På modvindssiden beskriver Jacob, hvordan de elektroniske materialer har en afgørende betydning, "da man [elever med ordblindhed] ikke kan læse det nær så godt på papir". Jacob fortæller også, at han ofte hjælper sin uddannelsesinstitution med at blive bedre til at skabe rammer, der passer til studerende med skriftsprogsvanskeligheder:

Ja, skolen har brug for masser af hjælp. Jeg har de bedste personlige erfaringer med de ordblinde elever, og derfor har jeg været ude at fortælle om, hvordan det kan gøres. Men lærerne tager også fat i os ordblinde og spørger til, hvordan de kan hjælpe - og det er faktisk en vildt god ide.

”Men lærerne tager også fat i os ordblinde og spørger til, hvordan de kan hjælpe – og det er faktisk en vildt god ide”.

Jacob beskriver her et eksemplarisk samarbejde mellem de fagprofessionelle og elever i skriftsprogsvanskeligheder, hvor der skabes mulighed for at erfaringsudveksle med henblik på at øge deltagelsesmulighederne for elever med skriftsprogsvanskeligheder.

Ligeværdige deltagelsesmuligheder

Deltagelsesbegrebet er ligeledes centralt i forhold til at opleve sig som en ligeværdig elev i læringsfællesskabet. Deltagelse kan forstås som enten at være fysisk til stede i rummet eller at have del i et meningsfyldt fællesskab, hvor ejerskab og det betydningsfulde samarbejde står centralt (Simovska 2012). Deltagelse får dermed en betydning af at være en aktiv medspiller i klasserummet i forhold til egen læring og ikke kun en fysisk tilstedeværelse i klasselokalet. Jacob beskriver i samtalen, hvordan han betragter deltagelsesbegrebet: ”Når vi taler om deltagelse, handler det om læringsmiljøer og muligheden for at kunne deltage på lige fod med dem [de andre elever i klassen], som ikke er ordblinde”. Aktiv deltagelse beskrives af Alenkær som kvalitativ inklusion, hvor læringsmiljøet og skolen generelt spiller en vigtig rolle i forhold til at få det til at lykkes. Med denne inklusionsbetragtning flyttes ansvaret for aktiv deltagelse, ligeværdig læring og inklusion væk fra et individuelt ansvar hos eleverne med skriftsprogsvanskeligheder til at være et anliggende for miljøet og dermed de fagprofessionelle. Det er derfor afgørende, at denne ligeværdige deltagelse i læringsfællesskabet etableres så tidligt som muligt, så elever med skriftsprogsvanskeligheder ikke når at opleve sig som perifere deltagere i klasserummet. Udover rammerne i læringsmiljøet beskriver Jacob, hvordan accepten og åbenheden i og fra læringsmiljøet har en betydning for, hvordan hverdagen opleves:

Vi kan starte med accepten af ordblindheden. Der er mange, som jeg oplever, som ikke rigtig forstår det [ordblindheden]. De tænker, at det er snyd, det han

sidder og laver. Og så er der det med åbenheden. Du er nødt til at være åben omkring de svagheder, du har. For når først du er det, så ved du også, hvad du er god til.

Efter min samtale med Jacob stod det klart, at åbenhed og mod havde en betydning i forhold til modvindsfaktorerne. Det blev også tydeligt, at accepten af skriftsprogsvanskeligheden har haft en betydning for den succes, Jacob oplever.

Jeg begyndte først at acceptere det [ordblindheden] efter mit forløb på KCL, hvor jeg mødte andre ordblinde. Før ville jeg hellere tro på, at jeg skulle bruge briller. Jeg vil gerne acceptere det, fordi det er en del af den, man er – det er den, jeg er.

Der er også modvindsfaktorer, som kan spænde ben for processen, og her peger Jacob på tillid og manglende forståelse for elever med skriftsprogsvanskeligheder: ”Når underviserne ikke forstår vilkåret som ordblind, kan det have den betydning, at der ikke er de samme krav og forventninger til en som til de andre elever, og det kan jo betyde noget for den karakter, du får”.

Teknologiforståelse i et livsperspektiv

For at komme en definition af begrebet teknologiforståelse nærmere anvendes Cathrine Hasses forskning til at give en beskrivelse af nye teknologier som noget, der ”ændrer vaner, værdier, handleviden og institutionsliv generelt” (Hasse, 2015). Teknologierne kan med det afsæt beskrives som en påvirkningskraft, der er medvirkende til at forme os som mennesker. Hvis elever med skriftsprogsvanskeligheder får mulighed for at bringe teknologien (LST) i spil i læringsfællesskabet, vil det skabe grobund for at kunne ændre på vaner, på værdier og på skolelivet generelt og herigennem opnå mulighed for læring og deltagelse i læringsfællesskabet. Jacob beskriver teknologiforståelse som:

At have et ønske om at forstå det [teknologierne]. For så ved du også lige pludselig, hvad det kan bruges til. Det handler om at se muligheder, når du bruger det [LST] i undervisningen. Så lige pludselig kan du en masse ting, som du ikke kunne før. Nu skal man ikke koncentrere sig om at stave, men om at få det faglige med.

”Det handler om at se muligheder, når du bruger det [LST] i undervisningen. Så lige pludselig kan du en masse ting, som du ikke kunne før”.

Af medvindsfaktorer beskriver Jacob et ønske om at forstå teknologien i lyset af de krav, der stilles i uddannelsessystemet og fra samfundet. Helt afgørende er det at kunne se muligheder med LST i anvendelse, og samtidig peger Jacob på, at den fleksible tilgang til LST har en betydning for at kunne bringe LST i spil i undervisningen. ”Jeg har det [LST] med på min telefon og kan i teorien bruge det når som helst. Og det handler om forståelsen af, hvornår man kan bruge det. Jeg bruger det i alle sammenhænge, også i min fritid”. Stærkt står accepten af vanskeligheden [ordblindheden] i Jacobs fortælling omkring med- og modvind. Den personlige accept – men også samfundets accept, herunder uddannelsessystemets accept, er afgørende for at kunne føre personlige ambitioner og drømme ud i livet. Det, der sætter begrænsninger for at bringe teknologiforståelsen i spil i et livsperspektiv, kan være læringsmiljøets begrænsninger, manglende viden om teknologi (LST) og manglende forståelse fra klassekammerater, undervisere og studiemiljø. Jacob anbefaler, at vi bringer LST ind i undervisningen så tidligt som muligt, da ”det gør skolen nemmere for de ordblinde allerede fra start”. Med afsæt i Hasses teoretiske beskrivelse af teknologiforståelse og med Jacobs betragtninger over begrebet i et hverdagsperspektiv kan det måske forsigtigt konkluderes, at bevidste strategier med LST og mulighed for ligeværdig deltagelse i læringsmiljøet gør, at der er tale om en udvikling af teknologiforståelse hos børn og unge med skriftsprogsvanskeligheder.

Den videre rejse

Da jeg mødte Jacob første gang, var han ikke særlig glad for at bruge computeren, og der var ikke meget tro på, at han på nogen måde kunne komme til at være en del af klassens læringsfællesskab. Jacob har gennem en årrække arbejdet seriøst med sine skriftsprogsvanskeligheder og beskriver i sam-

talen, hvad det er, der gør det muligt at se fremtidsmuligheder og drømme:

Det er nok teknologien. Når jeg har teknologien, kan jeg følge med. Åbenheden omkring mine svagheder. Accepten er vigtig, og jeg har accepteret mine vanskeligheder. At læringsmiljøet får lov til at se, hvordan jeg arbejder med LST, og dermed får en forståelse for det [ordblindheden]. Og så tænker jeg, at man aldrig skal give op.

Når læringsmiljøet og de enkelte grundskoler og uddannelsesinstitutioner skal undervise mennesker med skriftsprogsvanskeligheder, så handler det om en miljøindsats. Det handler om, at lærerne, læsevejlederne og andre fagprofessionelle er tæt på opgaven. Det handler om, at skoleledelserne prioriterer indsatsen på den enkelte skole. Erfaringer fra Aarhus Kommune viser, at der, hvor skoleledelsen har placeret sig tæt på arbejdet med eleverne med skriftsprogsvanskelighederne, og der, hvor arbejdet er blevet til et skoleprojekt og ikke en individindsats – der skabes der generelt de bedste vilkår for elever med skriftsprogsvanskeligheder. Det handler om, at ressourcepersonerne, fx læsevejlederne, har mulighed for at sætte deres viden i spil overfor resten af skolens personale for på den måde at skabe viden på tværs af fag og år-gange. Afslutningsvis står det tydeligt frem, at der, hvor de bevidste LST-strategier bliver fleksible i mødet med skriftsprogsvanskeligheden og samfundets krav – der lykkes det for mennesker med skriftsprogsvanskeligheder at opnå læring på lige vilkår og herigennem opnå en teknologiforståelse i et livsperspektiv som springbræt for drømme og muligheder.

Referencer

- Alenkær, R. (2012a). *Kvalitativ inklusion & IC3*. Lokaliseret den 12. august 2019 på: <https://ullits-skole.skoleporten.dk/sp/UserDocument/File/cfba2252-95e0-4efe-9990-34091b612cf5>
- Alenkær, R. (2012b). Prolog. Eksklusion, inklusion, rummelighed og integration. I: Alenkær R. (red.), *Den inkluderende skole – en grundbog* (s. 13-26). Frederiksberg: Frydenlund.

Hasse, C. (2015). Læremiddelforskning i Skandinavien – status og perspektiv. *Learning Tech – Tidsskrift for læremidler, didaktik og teknologi*, 1, 99-114.

Simovska, V. (2012). Deltagelse: Et nøglebegreb, princip og strategi inden for sundhedspædagogik og sundhedsfremme. I: Simovska, V., & Jensen, J. M. (red.), *Sundhedspædagogik i sundhedsfremme* (s. 85-105). Gads Forlag.

Svendsen, H. B. (2017). Et didaktisk spændingsfelt. *Learning Tech – Tidsskrift for læremidler, didaktik og teknologi*, 2, 110-136.

Noter

- 1 I 2009 oprettede Aarhus Kommune Kompetencecentret for Læsning (KCL) som en del af kommunens samlede indsats til børn og unge i svære skriftsprogsvanskeligheder. KCL baserer sin praksis på den nyeste viden om læsning og læse- og skriveteknologi (LST) med fokus på elever med skriftsprogsvanskeligheders læringspotentialer. <http://kcl.skoleporten.dk/sp>
- 2 Inklusion [er] hvor en person eller en gruppe af personer deltager aktivt og ligeværdigt i gensidigt udviklende fællesskaber uanset forskelle i forudsætninger og funktionsevne, herunder kontekstuelle faktorer (Socialstyrelsen, 2016). <http://www.socialebegreber.dk>